

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора наук із соціальних комунікацій, професора
Шемаєвої Ганни Василівни
на дисертацію Липак Галини Ігорівни
«Формування консолідованих інформаційних ресурсів бібліотек, архівів та
музеїв територіальних громад»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних
комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство,
бібліографознавство (27 – соціальні комунікації)

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Липак Галини Ігорівни стосується актуальних питань збереження і репрезентації історико-культурної спадщини, що зберігається в бібліотеках, архівах та музеях. Одним із пріоритетних завдань на світовому рівні визнано інтеграцію в єдиному інформаційному просторі об'єктів культурної спадщини людства. Відповідно до цього європейські держави взяли на себе зобов'язання щодо розробки національних стратегій і задач для збереження культурної спадщини й стимулюванні взаємодії між різними соціальними інститутами, які беруть участь у цьому процесі. Над завданням об'єднання електронних інформаційних ресурсів цих установ впродовж останніх кількох десятиліть працюють зарубіжні та вітчизняні дослідники, успішно втілюються проекти з представлення оцифрованих колекцій різних установ у формі порталів культурної спадщини, електронних бібліотек.

Однак практично відсутні дослідження, які б доводили ефективність та доцільність консолідації інформаційних ресурсів установ соціальної пам'яті та її роль у формуванні соціокомунікаційного середовища окремих територіальних громад, що активно формуються в рамках адміністративної реформи в Україні. Разом з тим високі інформаційні запити суспільства вимагають якісного представлення інформаційного контенту бібліотек, архівів, музеїв для широкого загалу, що водночас сприяє і удосконаленню інформаційного обслуговування традиційних користувачів цих установ, і залученню нових, а також підвищенню туристичної привабливості регіонів через презентацію унікальності місцевих історико-культурних ресурсів.

Зважаючи на окреслене, дисертаційне дослідження Липак Г. І., в якому завдання об'єднання електронних інформаційних ресурсів бібліотек, архівів та музеїв пропонується вирішити через створення та впровадження консолідованих інформаційних ресурсів установ соціальної пам'яті територіальних громад з перспективою їх подальшого об'єднання в загальнонаціональний ресурс, є актуальним та своєчасним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Вагомість дослідження підтверджена і тим, що воно виконувалося в рамках кількох науково-дослідних тем: «Класи соціокомунікаційних технологій в проектах «Розумне місто» (2017-2019 рр., державний реєстраційний № 0117U002240), «Класи інформаційних технологій в проектах «Розумне місто» (2017-2019 рр., державний реєстраційний № 0117U002241), «Науково-освітнє соціокомунікаційне середовище великого міста: моделювання, прототипування, інформаційні технології» (2016-2019 рр., державний реєстраційний № 0116U006723).

Об'єктом дослідження є інформаційні ресурси бібліотек, архівів, музеїв територіальних громад, *предметом* – методи, засоби та прийоми консолідації електронних інформаційних ресурсів цих установ. Їх формулювання не викликає заперечень.

Достовірність й обґрунтованість наукових положень, висновків і результатів дисертації Липак Г. І. забезпечується коректним застосуванням комплексу наукових підходів і методів, серед яких виділено наукові підходи: соціокомунікаційний, соціокультурний, інформаційний. Їх застосування зумовлено специфікою дослідження.

Обґрунтованість, зроблених в дисертації припущень, досягається співставленням запропонованих рішень з існуючими прототипами та аналогами, узгодженням отриманих результатів з результатами інших дослідників та їх апробацією на науково-практичних конференціях. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження спираються на аналіз джерельної бази, яка включає наукові праці українських та зарубіжних

дослідників з бібліотекознавства, соціальних комунікацій, цифрового впорядкування, інформаційних технологій, а також інформацію про діяльність відомих інформаційних порталів та платформ. Загалом автором дисертації опрацьовано 261 інформаційне джерело, з яких 120 англomовних.

Вірогідність одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях. У дисертації Липак Г. І. чітко окреслено об'єкт, предмет, мету та методи дослідження, визначено його завдання та представлено досягнуті результати. В логічній послідовності, відповідно до обраної структури дисертації, висвітлено зміст здійсненого дослідження, розкрито теоретичне підґрунтя та викладено практичні результати. Слід відмітити, що здобутки дослідження достатньо повно викладені у 28 наукових публікаціях, серед яких фахові вітчизняні та закордонні журнали, збірники наукових праць та тези доповідей на науково-практичних конференціях. Наукова вагомість вказаних публікацій підтверджується тим фактом, що шість з них опубліковано у журналах та збірниках, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Index Copernicus, Web of Science, Scopus.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в дисертації вперше розроблено концептуальні засади та методи формування консолідованих інформаційних ресурсів бібліотек, архівів та музеїв територіальних громад. Доцільність такої консолідації аргументовано обґрунтовується в контексті формування соціокомунікаційних середовищ територіальних громад з акцентом на унікальній самобутності саме місцевих краєзнавчих ресурсів та пропонується використати такі місцеві консолідовані ресурси як джерельну базу та архітектурну складову при побудові національного інформаційного ресурсу. Дисертантом удосконалено методологічні підходи та інструментарій консолідації різнорідних інформаційних ресурсів бібліотек, архівів, музеїв територіальної громади; розширено поняття соціокомунікаційної інженерії як методологічного та інструментального базису побудови сучасних соціокомунікаційних систем.

В дисертації досягнуто таких основних наукових результатів:

- на основі аналізу світового досвіду консолідації інформаційних ресурсів бібліотек, архівів, музеїв, визначено передумови, переваги та недоліки їх інтеграції;

- виявлено особливості діючих світових Інтернет-порталів національної спадщини, що консоліднують цифрову інформацію з фондів різних соціокультурних установ;

- досліджено методи, засоби та технології формування консолідованих інформаційних ресурсів бібліотек, архівів і музеїв, на основі чого обґрунтовано вибір найдоцільнішого стандарту подання метаданих для консолідації різнорідних ресурсів бібліотек, архівів, музеїв;

- охарактеризовано методологію та інструментарій для проектування та моделювання соціокомунікаційних систем, основу яких складають консолідовані інформаційні ресурси територіальних громад;

- розкрито можливості сучасних електронних платформ для побудови цифрових бібліотек і депозитаріїв та обґрунтовано вибір платформи для представлення колекцій бібліотек, архівів та музеїв територіальних громад;

- розроблено та представлено вербальну модель консолідованого інформаційного ресурсу бібліотек, архівів, музеїв територіальної громади;

- обґрунтовано концептуальні засади побудови соціокомунікаційної системи «Консолідований інформаційний ресурс» територіальної громади, розроблено прототип веб-сайту як єдиної точки доступу до консолідованих інформаційних ресурсів.

Значущість висновків здобувача для науки і практики полягає в тому, що створено теоретичне підґрунтя для практичного об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі територіальної громади.

Як позитивний момент варто підкреслити досить високий рівень практичного впровадження результатів дослідження, зокрема основні положення та висновки дисертаційної роботи Липак Г. І. реалізовано в роботі науково-дослідної лабораторії «Розумне місто Тернопіль», Зборівського районного комунального історико-краєзнавчого музею «Зборівська битва»,

Державного архіву Тернопільської області, а також в навчальному процесі кафедри комп'ютерних наук Тернопільського національного технічного університету імені І. Пулюя.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація має чітку логічно побудовану структуру, що складається зі вступу, 4 розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, 32 рисунків, 5 додатків. Загальний обсяг дисертації – 233 сторінки, з яких основна частина складає 166 сторінок (6,9 авт. арк.), що відповідає вимогам до кандидатських дисертацій.

У **вступі** автор дисертаційного дослідження обґрунтувала актуальність теми дисертації, окреслила мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, визначила наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, навела дані про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; охарактеризувала методи дослідження, навела відомості про апробацію результатів дисертації.

У **першому розділі** дисертації (с. 34-66) проаналізовано розвиток взаємодії бібліотек, архівів, музеїв в контексті формування соціокомунікаційного середовища територіальних громад та подано детальну характеристику методології дослідження з обґрунтуванням доцільності використання дослідницьких методів та підходів.

Дисертанткою проаналізовано хронологію зародження та розвитку бібліотек, архівів, музеїв з часу появи перших сховищ знань у давніх цивілізаціях до формального розмежування їх функцій у XIX–XX ст. Представлено погляди ряду західних та вітчизняних науковців щодо спільних та відмінних рис в діяльності цих установ та можливостей, перспектив і доцільності їх співробітництва і об'єднання фондів.

Слід звернути увагу, що значну частину, опрацьованих Липак Г. І. наукових праць, складають дослідження вчених провідних країн світу, а також матеріали міжнародних науково-практичних конференцій за участі фахівців бібліотечної, архівної, музейної сфер, де обговорювалися об'єднанчі проблеми. Усе це свідчить про глибоке занурення дисертанта в предметну область дослідження та потужну джерельну базу дисертації. На підставі здійсненого аналізу наукових джерел Липак Г. І. виокремлює такі переваги співпраці

бібліотеки, архіви, музеї на рівні окремих місцевих громад: створення унікального для конкретної місцевості інформаційного середовища, що, з однієї сторони, сприятиме консолідації місцевої громади та формуванню самобутнього іміджу на фоні спільних рис самоідентифікації, а з іншої – слугуватиме туристичній привабливості регіону, що в перспективі може позитивно вплинути на соціально-економічне становище громади.

У другому підпункті першого розділу дисертант детально представила методологію дослідження, цілком аргументовано довела доцільність застосування комплексу наукових методів для досягнення конкретних цілей та розв'язання дослідницьких завдань.

У **другому розділі** дисертації (с. 67-122) піддано аналізу концепт «соціальна пам'ять» з точок зору різних дослідників, акцентовано, що бібліотеки, архіви та музеї є інституційним рівнем соціальної пам'яті.

Здобувачка, опираючись на дослідження науковців та аналізуючи успішні вітчизняні та зарубіжні проекти, узагальнює світовий та вітчизняний досвід оцифрування фондів установ соціальної пам'яті як передумову консолідації їх ресурсів.

Слід також відзначити, що дисертанткою приділено значну увагу ролі метаданих цифрових ресурсів у забезпеченні взаємозв'язку між різнорідними джерелами інформації для їх ефективного використання, охарактеризовано їх функції та найпоширеніші стандарти подання метаданих відповідно до сфер застосування, а також універсальні стандарти. Більш детально дисертант зупинилася на аналізі стандартів Dublin Core та RDA як таких, що пропонуються нею до застосування при розробці консолідованих інформаційних ресурсів установ соціальної пам'яті територіальних громад.

Заслуговує на увагу представлений Галиною Ігорівною порівняльний аналіз успішних світових інтернет-порталів культурної спадщини (Європіана, BAM, DDL, E-Paveldas, British Library Labs, TEL, Gallica, WDL, Trove) та вітчизняних проектів («Культура України», «Історична спадщина України – світовий доступ в цифровому форматі», «Історична Волинь», «Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини», «Наука України: доступ до знань»,

«Портал Шевченка» тощо). На його підставі автор виявляє проблеми, пов'язані з практичним об'єднанням інформаційних ресурсів бібліотек, архівів та музеїв на глобальному та місцевому рівнях, зокрема: велика частка місцевих бібліотечних, архівних і музейних фондів все ще залишається неоцифрованою; відкритими залишаються питання якості створених цифрових копій оригінальних експонатів, способів їх зберігання, авторських прав на них тощо; існує неузгодженість у виборі (розробці) стандартів метаданих. Це дозволило Липак Г. І. довести нагальність розроблення й впровадження єдиних уніфікованих вимог до опису оцифрованих об'єктів та до їх якості (незалежно від походження) та доцільності використання програмного забезпечення з відкритим кодом для забезпечення консолідації даних.

У третьому розділі дисертації (с. 123-158) означено сучасні тенденції впровадження інформаційно-технологічних інноваційних рішень для досягнення сталого розвитку громад, підвищення рівня їх інтелектуального та соціального капіталу.

До наукових досягнень автора у цьому розділі слід віднести розширення поняття соціокомунікаційної інженерії як базису побудови, проектування і створення соціокомунікаційних систем. Опираючись на основні положення системного аналізу, математичної теорії комунікацій К. Шеннона та використовуючи методологічний базис соціокомунікаційної інженерії, автор характеризує консолідований інформаційний ресурс як довільно створену соціокомунікаційну систему та доводить роль соціокомунікаційної інженерії як методологічної основи формування консолідованих інформаційних ресурсів бібліотек, архівів та музеїв.

Також заслуговує уваги здійснення дисертантом вивчення основних функціональних можливостей найпопулярніших платформ для побудови цифрових бібліотек і депозитаріїв, визначення їх спільних та відмінних ознак в побудові та сервісі; дослідження зручності використання кожної з них для процесів інтеграції інформаційних ресурсів різних установ та аналіз позитивних прикладів їх застосування. На цій підставі автор робить висновок про найбільш високу відповідність потужностей платформи Open Access завданням представлення

та опису електронних колекцій бібліотек, архівів та музеїв територіальних громад.

До важливих наукових результатів Липак Г. І. у цьому розділі слід віднести обґрунтування основних етапів процесу перетворення даних на інформаційний продукт як кінцевої мети консолідації даних.

Четвертий розділ дисертації (с. 159-188) містить прикладні результати дослідження, що підкреслюють його новизну та практичне значення.

На прикладі громади невеликого історичного міста Зборів дисертант обґрунтовує доцільність, переваги та перспективи створення консолідованого інформаційного ресурсу, який би включав не лише ресурси місцевих бібліотек, архівів, музеїв, але й засобів масової інформації, влади, інформаційних порталів.

Вагомим науково-практичним здобутком дисертантки у цьому розділі є вербальна модель консолідованого інформаційного ресурсу, яка розширена графічним представленням концептуальних особливостей побудови консолідованого інформаційного ресурсу, зокрема, функціональною діаграмою, діаграмою «сутність-зв'язок» та рядом діаграм, що характеризують ролі і поведінку різних користувачів системи («акторів»).

Слід відзначити і розроблений автором прототип веб-порталу, який відіграє роль єдиної точки доступу до консолідованих інформаційних ресурсів бібліотек, музеїв, архівів та інших установ соціокомунікаційного середовища довільної територіальної громади.

Безперечно, представлені дисертантом результати моделювання мають наукове та практичне значення і можуть бути втілені на місцевому або регіональному рівнях.

Висновки дисертації (с.189-192) Липак Г. І. відповідають меті й завданням дослідження, надають узагальнення наукових та практичних результатів, спрямованих на вирішення наукового завдання – розроблення концептуальних засад та методів формування консолідованих інформаційних ресурсів бібліотек, архівів, музеїв територіальних громад.

Відповідність автореферату дисертаційній роботі. Зміст

автореферату дисертації розкриває основні положення і результати дисертаційної роботи, які достовірні, мають наукову новизну та відповідають вимогам до кандидатських дисертацій.

Разом з тим уважний аналіз наукового доробку Галини Іванівни Липак дозволяє зробити певні **зауваження та пропозиції**:

1. У другому розділі дисертації приведено аналіз Інтернет-порталів культурної спадщини за такими ознаками: джерела наповнення, можливості пошуку, використовувані стандарти метаданих з великою кількістю ілюстративного матеріалу у вигляді скріншотів стартових веб-сторінок (с. 88, 92-98, 102, 112, 14) порталів та електронних бібліотек міжнародного значення та національного, зокрема Німеччини, Великобританії, Литви. Замість веб-сторінок для більшої наочності та структурованості результатів аналізу доцільно було б подати спільні та відмінні характеристики порталів у вигляді зведеної таблиці.

Крім того, у зарубіжному досвіді звернено увагу на портали міжнародного та національного рівнів. Оскільки метою дисертаційної роботи є розроблення засад та методів формування консолідованих інформаційних ресурсів бібліотек, музеїв та архівів територіальних громад, доцільно було б більше уваги приділити регіональним порталам. Наприклад, такий аспект мають усі проекти Данії, зокрема у Північній Ютландії функціонує портал історії культури цього регіону, в якому поєднано матеріали із бібліотек, музеїв та архівів.

2. У четвертому розділі дисертаційної роботи автором представлено вербальну модель консолідованого інформаційного ресурсу бібліотек, музеїв, архівів територіальної громади та комплекс діаграм прецедентів в контексті рольового розподілу функцій користувачів і прототип веб-сайту як єдиної точки доступу до консолідованих інформаційних ресурсів. Але серед завдань дисертаційного дослідження є наступне: сформувати концептуальну модель соціокомунікаційної системи «Консолідований інформаційний ресурс»

